ad litt. cap. 19. Sanct. Bernardus, *Serm. 27. in Cantica*; ergo tam Adam innocens, quam Angeli fuerunt primo justificati ex fide Christi. Nam justificatio est ex fide; & si in eis erat fides Christi, ex hac justificati fuerunt. Subinfero; ergo fuerunt justificati ex meritis Christi; nam fides Christi innititur meritis Christi.

XXIX. Confirmatur secundo, specialiter de Adamo. Adamus habet modo aliquem gradum gloriæ essentialis correspondentem gratiæ, & merito status innocentis: sed omnis gradus gloriæ collatus Adæ est ex meritis Christi; alias dicere coge-remur, esse in gloria Adæ aliquem gradum in meritis Christi fundatum, & alium non; ergo &c. Maj. probatur. Nam in plausibili Theologorum sententia, gratia deperdita, & merita per peccatum mortificata revivificant, per pœnitentiam, ad eumdem gradum, & illis idem gradus correspondebit in gloria.

XXX. Confirm. tertio. Fides, & spes, quas habuit Adam in statu innocentiæ, perseverarunt postea in statu reparationis per pœnitentiam: sed fides, & spes, quas habuit Adam postquam egit pœnitentiam, sicut alia dona, quæ tunc habebat, erant ex meritis Christi Redemptoris; ergo &c.

XXXI. Confirmatur quarto. In quo præcipitur alicui, ut fidem suam collocet, præcipitur etiam, ut in eo collocet spem, & amorem; ergo si Deus præcipit Angelis, ut in Christo fidem collocarent, præcepit etiam, ut in eo reponerent spem, & amorem; ergo ex fide, & spe, & amore in Christum justificati fuerunt; quia vera justitia est in eo ponere fidem, spem, & amorem, a quo debemus justificari.

XXXII. Respondeo primo, neg. maj. Esto enim Angelis, cum erant viatores, fuerint revelata aliqua Mysteria, quibus præstiterint assensum per fidem; revelatum tamen non fuit eis Mysterium Incarnationis: idcoque de illo non habuerunt fidem. Verum quidem est, quod a principio suæ beatitudinis fuit illis revelatum quoad generalia, non quoad omnia. Unde illud Isaiæ 63. ver. 1. *Quis est iste, qui venit de Edom?* Et illud Psal. 23. ver. 10. *Quis est iste Rex gloriæ?* Interrogatio est Angelorum inferiorum cupientium de Mysteriis Christi illuminari. Et sic exponitur textus Pauli, Hebr. 1. *Cum iterum introducit Primogenitum in Orbem terræ* (idest introducendam manifestavit) *dicit, adorent eum omnes Angeli Dei*, non viatores, sed jam beati.

Respondeo secundo, juxta dicta, *Tom. 1. in 1. part. Tract. de Angelis, Qu. 5. Dub. 4. §. 2.* dico, quod Angeli, etiam viatores, habuerint fidem in Christum, negando tali fide gratiam, & gloriam Angelos fuisse consecutos. Nam etiam Adamus innocens habuit fidem Christi venturi; & tamen pro illo statu ex meritis Christi gratiam non habuisse ostendemus. Hinc

XXXIII. Ad primam Confirmationem eodem modo respondeo, Adamum innocentem habuisse quidem revelationem de Christo venturo; non tamen de causa proxima sui adventus, ut supra diximus, ex D. Thom. *3. par. qu. 1. art. 3. ad 5.* & cum venturum credidisse: hanc tamen fidem nec ipsi, nec Angelis fuisse donum ex meritis Christi collatum. Sola enim fides ex meritis Christi, est, quæ est fides in Christum, ut Redemptorem, & proinde supponens Adæ peccatum; non fides illud antecedens, qualis fuit fides Adæ innocentis, & Angelorum.

XXXIV. Ad secundam Confirmationem, vel nego maj. Quia licet modo gratia deperdita, & merita per peccatum mortificata revivificant per pœnitentiam, ad eumdem gradum; quia remanet in divina acceptatione, qua Deus Christum, ut Mediatorem, & ejus merita acceptavit: hoc tamen non verificatur de gratia collata Adæ ante ejus peccatum, & ante Christum volitum, qualis fuit gratia primo collata Adamo. —— Vel data maj. & min. nego consequ. Solum enim colligitur, quod gratia, ut recuperata ab Adamo, & ille primus gradus gratiæ ut resurgens, fuerit ex meritis Christi.

XXXV. Ad tertiam Confirmationem eodem modo respondeo. Fides enim Adami, esta ut primo illi collata, non fuerit ex meritis Christi; potuit tamen esse ex Christo ejus conservatio post peccatum: nullum enim est inconveniens, ut eadem res, variato statu, inducat novam dependentiam, quam prius non habebat.

XXXVI. Ad quartam Confirmationem concesso, quod Angelis datum fuerit præceptum credendi in Christum; non tamen datum fuit, ut in ipsum crederent, tamquam in causam suæ justificationis: ita ut crederent, se justificandos, & glorificandos per Christum: cum enim non egerent redemptione; gratia Mediatoris non indigebat. Datum ergo fuit eis præceptum credendi in Christum, ut objectum revelatum: sicut nos multa credimus revelata, & credere præcipimur, quæ tamen non sunt ratio nostræ justificationis. Dici etiam potest, datum fuisse præceptum credendi in Christum, per quem ruina Angelorum erat reparanda; gratia hominibus, & ipsis accidentalis gloria, aliaque bona erant conferenda. Sicut enim Adamo innocenti revelatum fuit Mysterium Incarnationis, non revelato ei suo peccato, quod futurum erat adæquatum motivum: ita hoc modo credimus fuisse Angelis viatoribus revelatum.

XXXVII. Objicitur quarto. Quod Christus influxerit, ut Caput in gratiam, & gloriam essentialem Angelorum, & gratiam Adæ innocentis; pertinet ad majorem excellentiam gratiæ Christi, ad meliorem constitutionem corporis mystici Ecclesiæ, & nullum affert inconveniens; ergo est admittendum. Antec. per singulas partes probatur. Et quidem pro prima constat: quia hoc rediit ejus causalitatem in esse Capitis universaliorem; & facit ut omnia, & quoad omnia in esse gratiæ ipsi subjiciantur.

Pro secunda etiam parte prob. Cum enim Angeli, & homines componant unum corpus mysticum ordinatum ad eumdem finem, decentius est, ut omnes eodem modo contineantur sub uno Capite: sicut in naturalibus omnia membra ejusdem corporis sub eodem Capite naturali continentur, nec sine deformitate, ac monstruositate oppositum contingeret. Si enim Christus non esset Caput influens gratiam, & gloriam essentialem in Angelos; jam, quoad hanc gratiam, corpus mysticum Ecclesiæ haberet Caput distinctum a Christo, licet quoad alias partes Christum haberet Caput: & sic hoc corpus haberet duplex Caput non coordinatum. Tum etiam: optimus ordo, & dispositio rerum petit, ut, quoad fieri potest, omnia, quæ sunt unius generis, reducantur ad unam causam illius generis, quæ sit prima, & per se talis: cum ergo gratia Angelorum, ac hominum sint ejusdem generis, videtur decens, ut reducantur in primam in genere gratiæ, quæ sit talis per se, & non per participationem: qualis est gratia Christi, qui est sanctus, sanctitate substantiali, & per essentiam.

Pro tertia tandem parte probatur, provocando ad ostendenda inconvenientia, quæ sequerentur.

XXXVIII. Respondeo, neg. absolute ant. quoad omnes partes. Ad prob. primæ partis dico, perfectionem, & excellentiam Christi exigere, ut ejus influxus se extendat ad omnia, propter quæ venerat. Cum autem venerit, non ut justificaret, aut glorificaret Angelos; quia hi prævisi fuerant justificandi, & glorificandi ante prævisionem Christi mittendi: sed ad justificandos, & glorificandos homines lapsos, ad reparandam Angelorum ruinam, ad homines Angelis reconciliandos, aliaque accidentalia Angelis conferenda: ideo perfectio Christi debita solum petit, ut ad hæc omnia se extendat.

XXXIX. Ad prob. secundæ partis dico, omnia membra alicujus corporis mystici debere recipere influentiam a capite illius corporis sub ea ratione, qua sunt membra illius; non vero sub ea ratione, qua membra illius non sunt. Angeli autem, ut justificandi, & glorificandi, non sunt membra corporis mystici, cujus Caput est Christus; cum eorum justificatio, & glorificatio fuerit prævisa, & volita antequam prævisus, & volitus esset Christus, & ejus corpus quod est Ecclesia: & ideo sub hac ratione non receperunt influxum ab ipso, ut homine: *Sed hoc factum est per Christum, in quantum est Verbum Dei*, ut dicebamus, ex S. Thom. *3. par. qu. 59. art. 6.*

Addo; ad bonam dispositionem corporis pertinere quidem, ut caput influat in omni membra; sed non in omnia eodem modo. In naturalibus enim caput in quasdam partes perfectiorem sensum, & motum influit; in quasdam vero imperfectiorem, & quandoque etiam sine sensu: & tamen respectu horum veram retinet rationem capitis, quia in omni influit ad eumdem finem. Ut ergo tota multitudo hominum & Angelorum dicatur unum corpus, & una Ecclesia sub uno Capite; sat est, ut docet S. Thom. hac *qu.* 8. quod ordinetur ad unum finem, qui est gloria divinæ fruitionis; quamvis Caput diversimode influat in partes istius corporis. Quia ergo redemptio hominum a peccato fuit finis per se intentus in Incarnatione; ideo Christus gratiam, & gloriam essentialem influit in homines: in Angelos enim, qui jam erant beati influit illuminationem, & alia accidentalia dona, quæ sunt effectus consequens Incarnationem, eique serviens.

Ad id, quod additur, dico, omnia quæ sunt in genere gratiæ reduci ad Christum; quia primus est in tali genere, & quia propinquis ad Deum accedit; non tamen eodem modo, sed proportionate ad suam conditionem. Sicque homines & Angeli in esse gratiæ reducuntur ad Christum: illi, ut accipiant etiam gratiam, & gloriam essentialem; isti, ut gratiam tantum, & gloriam accidentalem accipiant. Addo: ut aliquid dicatur primum in aliquo genere, satis esse, ut sit exemplar reliquorum, quæ sunt in illo genere, esti in illa non influat: Christus autem exemplar est totius gratiæ, & sanctitatis, ad quam qui propius accedit, sive homo, sive Angelus, gratior est.

Ad prob. tertiæ partis dico, sequi inconvenientia adducta in probationibus nostræ Assertionis. Deinde cum oppositam opinionem relinquamus probabilem, & solum asseramus probabiliorem nostram, non dicimus, ex illa sequi inconvenientia; sed solum magis convenientem principiis S. Thomæ, rationi, & etiam Scripturis esse nostram.

D U B I U M V.

De Christo, ut Mediatore.

§. I.

An esse Mediatorem sit Proprium Christi.

I. Dico. Gratia Christi Capitis est gratia propriè Mediatoris. Ita S. Thom. *3. p. q. 26. art. 1.* cujus ratione sic probo: *Ad Mediatoris officium proprie pertinet conjungere, & unire eos, inter quos est mediator; nam extrema uniuntur in medio; sed unire homines Deo perfective convenit Christo, per quem homines sunt reconciliati Deo, secundum illud 2. ad Corinth. 5.* Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi; ergo *solus Christus est perfectus Dei, & hominum Mediator, in quantum per suam mortem humanum genus Deo reconciliavit. Unde cum Apostolus dixisset* (1. ad Timot. 2. ver. 5.) Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, *subjunxit*: Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Hæc S. Thom.

II. Ex quibus inferri potest: Christum fuisse Mediatorem, & secundum substantiam, & secundum operationem. Secundum substantiam quidem: quia in Christo Deus, & homo substantialiter uniuntur: unione nimirum, non tantum affectiva, & mo-

& morali, sed & substantiali, & personali, ut contra Nestorium ostendimus. Secundum operationem vero. Primo: quia Mediator tamquam arbiter inter Deum & homines: unde August. *in Ps. 103. Serm. 4. n. 8.* loquens de Prophetarum desiderio; *Arbitrum* (inquit) *desiderabant. Quid est arbiter? Medius ad componendam causam. Nonne inimici eramus Dei, & malam causam habebamus adversus Deum? Quis finires causam istam malam, nisi ille medius arbiter, qui nisi veniret, miserecordia perierat iter?*

Secundo. Quia venit, ut Internuntius sancitas a Deo leges hominibus annuntians. Unde, Malachiæ 3. v. 1. *Angelus Testamenti*; & ad Hebr. 8. v. 6. *Melioris testamenti Mediator* nuncupatur ad differentiam Moysis, qui veteris Testamenti Mediator fuerat, secundum illud, ad Galat. 3. v. 19. Cui data est lex *Ordinata per Angelos in manu Mediatoris.*

Tertio. Fuit Mediator per orationem, & supplicationem. Unde in Evangeliis legitur sæpius orasse Patrem pro nobis: & ad *Rom. 8. v. 34.* dicitur: quod etiam sedens ad dexteram Patris *Intercellat pro nobis*: & 1. *Jo. 2. v. 1.* dicitur: *Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum.*

Quarto. Fuit Mediator solvendo, & satisfaciendo, ut supra diximus, ex Apostolo 1. *ad Timot. 2.* cum S. Thom. Et hoc modo solus Christus est Mediator; nam triplici priori modo etiam Moyses Mediatorem se dicebat inter Deum, & populum, Deut. 5. v. *Ego sequester, & medius fui inter Dominum, & vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus.*

III. Hinc infert S. Th. *a. 1.* citato: Quod *Nihil prohibet, aliquos alios, secundum quid, dici Mediatores inter Deum, & homines: prout scilicet cooperantur ad unionem hominum cum Deo dispositive, vel ministerialiter.* Et ibi, *ad 1.* dicit: *Quod Prophetæ, & Sacerdotes veteris Testamenti dicti sunt Mediatores inter Deum, & homines dispositive, & ministerialiter; in quantum scilicet prænuntiabant & præfigurabant verum, & perfectum Dei, & hominum Mediatorem. Sacerdotes vero novi Testamenti possunt dici Mediatores Dei, & hominum, in quantum sunt ministri veri Mediatoris, vice ipsius salutaria Sacramenta hominibus exhibentes.*

Mediator vero solvendo, & satisfaciendo solus Christus esse potest: Et in hoc sensu dicit Paulus, 1. ad Tim. 2. v. 5. *Unus enim Deus, Unus & Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Solus enim ipse solvit Deo pretium, & satisfactionem adæquantem offensam, Deo ab homine irrogatam, de rigore justitiæ, ut suo loco diximus. Ut enim ait Augustinus, in Ps. *97. Totum emit, qui tantum pretium dedit.* Quibus non excluduntur alii Mediatores, ut moderni hæretici contendunt; sed solum ostenditur, Christum solum fuisse Mediatorem per solutionem pretii æqualis; alios vero se Mediatores interponere non posse, nisi exhibendo, & applicando pretium erogatum, & merita illius solius Mediatoris, per quem solum mereri, & exaudiri possunt. De quo fuse egimus, in *Vera Ecclesia, Tom. 2. p. 1. a. 14. §. 6. a. n. 40.* Et, si Deus dederit, dicemus alibi.

IV. Infert ulterius S. Thom. 3. p. citata q. 16. a. 1. ad 2. *Quod Angeli boni, ut August. dicit, l. 9. de Civit. Dei, cap. 31. non rectè possunt dici Mediatores inter Deum, & homines.* Cum enim utrumque habeant commune cum Deo, & immortalitatem; nihil autem horum cum hominibus miseris, & mortalibus: quomodo non potius remoti sunt ab hominibus, Deoque conjuncti, quam inter utrosque medii constituti? *Dionysius tamen dicit, eos esse medios, quia secundum gradum naturæ sunt infra Deum, & supra homines constituti; & Mediatoris officium exercent, non quidem principaliter, & perfective; sed ministerialiter, & dispositive. Unde, Matth. 4. dicitur, quod* Accesserunt Angeli, & ministrabant ei.

Dæmones autem habent commune cum Deo immortalitatem, cum hominibus autem miseriam. Ad hoc enim se interponit medium Dæmon immortalis, & miser; ut ad immortalitatem beatam transire non sinat, sed perducat ad miseriam immortalem. Unde est sicut malus medius, qui separat amicos.

Christus autem habuit cum Deo Beatitudinem, cum hominibus autem mortalitatem: & ideo ad hoc se interposuit medium, ut mortalitate transacta, & ex mortuis faceret immortales (*quod in se resurgendo monstravit*) *& ex miseris Beatos efficeret, unde nunquam ipse decessit. Et ideo ipse est bonus Mediator, qui reconciliat inimicos.* Videndus est etiam S. D. *in 3. dist. 19. q. a. 5. q. 3. ad 2. 3. & 4.* Ubi de Angelis bonis hæc valde notanda asseriit: *Illud, quod Angeli nobis a Deo deforunt, quasi medii inter nos, & Deum, non est hoc, per quod Deo conjungimur; quia gratia non est nobis ab Angelis, nec satisfactio: sed illa transfusio conjunctionem præsupponit, vel ad eam præparat. Et ideo ipsi non sunt Mediatores, sed eorum officium sequitur, vel disponit ad officium Mediatoris. Et ideo ipsi sunt ministri Mediatoris.*

De Sanctis vero; *ad 5.* ait: *Quod aliquis Sanctorum non potest esse Mediator conjungens totam humanam naturam Deo, quamvis unam specialem personam Deo possit conjungere: non quidem merendo ei gratiam ex condigno, sicut Christus fecit; sed ex congruo tantum, inducendo ad bonum.* Quibus patet, quantum a mediatione Christi distet mediatio cujuscumque creaturæ. Vel enim mediatio proprie non est: vel non est mediatio per se ipsam conjungens hominem Deo, sicut mediatio Christi.

§. II.

An Christus sit Mediator secundum quod est Homo, an secundum quod est Deus.

V. Quidam ex Veteribus putaverunt, etiam ante Incarnationem, Filium Dei Mediatoris officium exercuisse Deum inter & homines. Unde Tertullian. l. 2. contra Marcionem, c. 27. *Profitemur* (inquit) *Christum semper egisse in Dei Patris nomine, ipsum ab initio conversatum, ipsum congressum cum Patriarchis, & Prophetis Filium Creatoris.* Quod repetit, *l. cont. Praxeam, c.* 14. Existimabant igitur, quoties in Sacris Litteris Deus locutus esse, aut egisse quidpiam legitur, vel Angelus missus, aut legatione functus; hoc a Dei Filio sub Angeli persona, & aspectabili, externaque forma peractum fuisse. Contra istos.

VI. Dico. Dei Filius ante Incarnationem nullum Mediatoris officium exterius exercuit. Probo. Tum quia: illi, qui in veteri Testamento Dei nomine locuti sunt, seu spectabili forma apparuerunt, non fuit Dei Verbum; sed fuerunt Angeli, qui Dei nomen sibi usurparunt, quia Dei nuntii. Tum quia: Verbum ante Incarnationem Deum pro hominibus orare non potuit: quia oratio supponit in orante inferioritatem, quæ in Verbo ante Incarnationem esse non poterat. Tum quia: nec potuit pro hominibus satisfacere, aut pretium solvere Deo Patri: non enim erat hostia, quam posset offerre, sicut post Incarnationem offerre potuit humanitatem assumptam. Unde Augustinus *in Ps. 103. Serm. 4. n. 8.* ait: *Mediator autem unius non est; Deus autem unus est, inter duos Mediator; ergo Christus Mediator inter hominem, & Deum, non quia Deus, sed quia homo. Ut autem sit Mediator, descendat a superiore ad inferiorem, ab æqualitate Patris; faciat, quod ait Apostolus: Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens... Fundat sanguinem suum, deleat chirographum nostrum, componat inter nos & Deum &c.* Cum ergo nihil horum fecerit Verbum ante Incarnationem; ante istam non exercuit Mediatoris officium.

VII. Circa rationem vero, sub qua fuit post Incarnationem Mediator: an scilicet, quia Deus, an quia homo, an quia homo Deus, triplex est sententia.

Franciscus Stancarus, patria Mantuanus, in Accademia Regiomontana Lutheranæ hæresecos Professor, sæculo decimosexto jam adulto, dum Christi humanitatem contra Osiandrum defendit, per quam justificamur; in contrarium incidit errorem (ait Palladius) & Christi divinitatem perfecutus est. Docuit enim, Christum ita sub ratione solius humanitatis esse Mediatorem, ac justificatorem, ut nihil suppositum, seu persona Verbi ad hoc contulerit.

Calvinus autem duas Epistolas ad Polonos scripsit, adversus Stancarum: in quarum utraque scripsit, contendens, Christum, secundum utramque naturam divinam, & humanam, Mediatoris officio functum fuisse.

Catholici e contra docent, Christum esse Mediatorem, prout est homo, Deo tamen substantialiter conjunctus: ita ut humanitas fuerit principium *Quo* operationum, quibus Mediatoris officio perfunctus est: Verbum vero fuerit earumdem operationum principium *Quod*, eis dignitatem, valorem, ac pretium conferens.

§. III.

Resolutiones.

VIII. Dico primo. Christus non est Mediator, prout homo a persona Verbi præcisus. Probo. Si Christus sit Mediator, prout homo a persona Verbi præcisus; sola humana natura egit opera, quibus officium Mediatoris implevit, nihil in ea conferente Verbi persona; atqui hoc est falsum; ergo &c. Min. probo primo. Si sola humana natura egit opera Mediatoris, ut præcisa a persona Verbi; cum agere sit subsistentis; ergo humanitas in Christo subsistebat in se subsistentia sibi propria, & distincta a persona Verbi; ergo in Christo erat duplex subsistentia, & persona: qui fuit error Nestorii supra impugnatus.

Secundo. Christus fuisset Mediator, & satisfecisset, ut purus homo; ergo nec plene satisfecisset, ac ad æqualitatem: purus enim homo ad æqualitatem non satisfacere de facto omnes docent, imo nec posse, nos superius docuimus.

Tertio. Scriptura Mediatoris opera non soli humanitati, sed & ipsi Deo tribuit. Unde 1. ad Cor. 2. v. 8. *Dominus gloriæ* dicitur *crucifixus*. Act. 20. v. 28. Deus dicitur *Sanguine suo Ecclesiam acquisivisse.* Ad Philipp. 2. v. 6. & 8. Qui *In forma Dei erat æqualis Patri*, dicitur, quod *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem.*

Quarto. Unanimiter Patres docent, necessarium fuisse hominem Deum, qui Mediatoris partes impleret: *Namque per ipsum liberaremur* (inquit August. in Enchirid. c. 108.) *Unum mediatorem Dei, & hominum hominem Jesum Christum, nisi esset & Deus.*

IX. Sed dices erimo. Persona non influit in actiones, per quas Christus Mediatoris partes egit: nihil enim aliud persona divina fecit in Christi humanitate, quam quod persona humana fecisset, si adfuisset: hæc autem nil aliud fecisset, quam quod naturam humanam terminasset, ac sustentasset; ergo &c.

X. Resp. dist. ant. Non influit per modum principii *Quo*, conc. ant. Per modum principii *Quod*, & per modum dignificantis operationes, eisque valorem conferentis, neg. ant.

Cum enim persona, ex S. Thom. 1. p. q. 29. a. 3. ad 2. sit *Hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinens*; operationes, quæ alias ejusdem speciei sunt, si fiant a persona di-

na digniori, evadunt digniores: & quia persona divina est dignitatis infinitæ, ideo operationes humanitatis Christi, quæ ab ea, ut subsistente per personam Verbi fiebant, acquirebant valorem, & æstimationem infinitam; vel talem, qualem factæ a persona hominis non habuissent.

XI. Dices secundo. Nemo potest esse Mediator sui ipsius: at si Christus non esset Mediator, ut homo præcisus a persona Verbi, idem esset Mediator sui ipsius; ergo &c.

Insuper dici posset, Deum orasse, satisfecisse, mortuum fuisse pro nobis; sunt enim hæc Mediatoris officia: sed hæc in divinitatem cadere non possunt; ergo &c.

XII. Respondeo, ex sæpe dictis, quod licet nemo in propria natura possit esse Mediator sui ipsius; potest tamen esse, ut subsistens in alia natura. Unde Christus in humana natura subsistens, poterat esse sui ipsius in divina natura existentis Mediator: quia ibi sunt duæ naturæ, ibi sunt duæ voluntates, & duo diversa jura; ut diximus de satisfactione Christi.

Ad id, quod additur, dictum fuit supra, quod stante communicatione idiomatum, ea, quæ dicuntur de homine in Christo, dicuntur etiam de Deo, ratione unitatis suppositi. Unde ex usu Scripturarum, & Patrum recte dicitur, Deum orasse, satisfecisse, mortuum fuisse &c. Quamvis hæc non cadant supra naturam divinam, sed supra humanam in eodem supposito subsistentem.

XIII. Dico secundo, Christus non est Mediator, in quantum Deus præcisus ab humanitate. Est contra Calvinum: conformis tamen Scripturæ, 1. ad Timoth. 2. v. 5. *Unus enim Deus; unus & Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Ubi illa vox *homo* significat, Christum esse Mediatorem in humana natura, in qua dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non in Divina. Et probo. Tum quia: si Christus esset Mediator in quantum Deus ab humanitate præcisus, fuisset ab initio Mediator, etiam antequam incarnaretur, quia ab initio fuit Deus: hoc autem falsum esse ostendimus. Tum quia; esset Mediator sui ipsius in Deitate subsistentis. Immo nec esset Mediator: quia non esset medius inter Deum, & hominem; sed æqualis Deo.

Nam (inquit August. Serm. (modo) 293.) *in quantum Deus, non Mediator, sed æqualis Patri, hoc idem, quod Pater, cum Patre unus Deus . . . Ut medius sit, aliquid assumat, quod non erat; sed, ut perveniamus, maneat quod erat. Ecce enim Deus super nos, ecce nos infra illum, & multa interjacent spatia; maxime peccati intervallum longe nos distinguit, atque abjicit. In hac tanta distantia, cum veniendum esset ad Deum, qua venturi eramus? Ipse Deus, Deus manet: accedit homo Deo, & fit una persona, ut si non Semideus, quasi parte Dei Deus, & parte hominis homo, sed totus Deus, & totus homo: Deus liberator, homo mediator, ut per illum ad illum, non per alium; nec non ad illum, sed per id, quod in illo nos sumus, ad illum per quem facti sumus.* Sane quid acutius, quid pulchrius? Conferantur quæ ex eodem, in *Ps.* 103. supra, *n.* 6. retulimus.

XIV. Probatur insuper. Sub ea ratione Christus est Mediator, sub qua est Sacerdos; eisdem enim officiis fungitur Sacerdos, quibus Mediator: sed Christus non est Sacerdos, prout Deus præcisus ad humanitate: Christus enim sibi ipsi, & Patri offert Sacrificium: sub eadem autem ratione non est idem offerens, & is, cui offertur. Rursus: Christus fuit Sacerdos, & simul victima; obtulit enim se ipsum in Sacrificium Patri pro nobis: sed non fuit victima, nisi ratione humanæ naturæ, cujus sanguinem obtulit: unde S. Paulus ad *Hebræos* 9. comparans sanguinem hircorum, & taurorum, & vitulæ cum sanguine Christi, ait, v. 14. *Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit &c. Et ideo novi Testamenti Mediator est*, nempe, ratione sanguinis, quem obtulit, & proinde ratione humanæ naturæ. Hinc S. August. l. 2. de Civit. Dei c. 20. *Unde* (inquit) *Verus ille Mediator, in quantum formam servi accipiens Mediator effectus est Dei, & hominum homo Christus Jesus, cum in forma Dei Sacrificium cum Patre sumat, cum quo & unus Deus: tamen in forma servi Sacrificium maluit esse, quam sumere; ne vel hac occasione quisquam existimaret, cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio.*

XV. Sed dices primo cum Calvino, Epist. ad Polonos. Hæc verba, Joann. 10. v. 17. *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam*, sunt verba Mediatoris: atqui non sunt Joannis, sed Dei solius; ergo &c.

Rursus: Ea ratione est Mediator, qua nos reconciliavit, & sancivit pcem: at hoc facit, ut Deus ab humanitate præcisus. Unde 2. Cor. 5. v. 18. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis . . . Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* Et de Deo dicuntur etiam ista, ad Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem Crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in Cælis sunt*; ergo &c.

XVI. Respondeo primo, illa verba: *Ego pono animam meam*, probare contra Calvinum. Nam ille solus poterat ea proferre, qui habebat animam, quam poterat ponere, & iterum sumere: sed hic certe non erat Deus ab humanitate præcisus, sed Deus, ut homo; ergo &c.

Respondeo secundo, neg. min. Homo enim ille in Christo potestate accepta a Verbo, cui substantialiter unitus erat, arbiter erat vitæ, & mortis; & poterat animam ponere, eamque iterum sumere. Responsio hæc est S. August. *Tract.* 47. *in Jo.* ubi fuse ea verba exponens concludit: *Ponere ergo animam, mori est . . . . carni hoc tribue. Caro ponit animam suam, & caro iterum sumit eam; non tamen sua potestate caro, sed potestate inhabitantis carnem.* Hæc August. qui etiam superius observat: quod *Si dixerimus, quia Verbum Dei posuit animam suam, & iterum sumpsit eam*, inferri posset: *Ergo aliquando anima illa separata est a Verbo, & aliquando Verbum illud ex quo suscepit animam illam, fuit sine anima.* Hoc autem absurdum esset dicere. Nam licet in morte Christi anima fuerit separata a carne; nunquam tamen, ex quo assumpta fuit, fuit separata a Verbo.

XVII. Alia tamen testimonia ex Paulo, neg. min. & dico, Paulum velle, Deum quidem reconciliasse sibi in Christo mundum, & pacificasse omnia per sanguinem ipsius, exaudiendo, probando, & acceptando oblationem carnis, & sanguinis Christi; hæc enim Deo ab humanitate præciso facta est: non tamen Deum, ratione Deitatis, reconciliasse sibi mundum orando, offerendo, sacrificando se. Hoc enim fecit Christus, non qua Deus, sed qua homo: & cum hoc sit officium Mediatoris, sequitur, eum fuisse Mediatorem, non ut Deus in se, sed ut habens humanitatem.

XVIII. Neque obest, quod Patres dixerint, Irenæus scilicet, l. 3. adv. Hæreses, c. 20. modo 18. August, in Enchir. c. 108. *Nam neque per ipsum liberaremur unum Mediatorem Dei, & hominum hominem Jesum Christum, nisi esset & Deus.*

Non obest, inquam. Nam ad Mediatorem duo requiruntur: unum, ut faciat opera, per quæ impetret reconciliationem, ac liberationem ejus, cujus sit Mediator: alterum, ut in operibus sit tanta condignitas, & tantus valor, ut moveant ad reconciliationem, & pacem dandam. Primum faciebat Christus per humanitatem, nempe, pati, mori, crucifigi: & hæc erant opera Mediatoris. Secundum vero præstabat persona Verbi: cum enim opera illius humanitatis essent opera personæ divinæ, in qua illa humanitas subsistebat; ab ea moralem dignitatem accipiebant. Pro quorum majori declaratione.

XIX. Dico tertio. Christus est Mediator, prout homo conjunctus Deo in persona. Probo. Ad rationem Mediatoris duo requiruntur, ex dictis: nimirum, ut faciat opera, quæ Mediatoris propria sunt, hoc est, orare, intercedere, satisfacere; alterum, quod hujusmodi opera dignitatem, & efficaciam habeant ad finem Mediatoris; sed primum habent opera Christi, ut ab humanitate procedentia: secundum vero habent ut procedentia ab eadem, quatenus conjuncta Verbo; ergo &c.

Unde in mediatione Christi humanitas se habet, ut causa media efficiens, & meritoria, tamquam principium *Quo*: Verbum vero, per modum principii moralis, a quo in operationes illius humanitatis emanat valor, & dignitas, & ut principium *Quod*. Quia tamen Verbum partes Mediatoris implere non posset, nisi in humana natura subsisteret: ideo magis proprie Christus dicitur Mediator, ut est homo, quam ut est Deus.

XX. Rationem dat S. Thom. 3. *p. q.* 26. *a.* 2. *Et in* 3. *dist.* 19. *q.* 1. *a.* 5. *q.* 2. his verbis: *In medio est duo considerare, scilicet, rationem, quare dicatur medium, & actum medii: dicitur autem aliquid medium ex hoc, quod est inter extrema; actus autem medii est extrema conjungere. Mediator igitur dicitur aliquis ex hoc, quod actum medii exercet in conjungendo disjunctos. Non potest autem actum medii exercere, nisi aliquo modo natura medii in ipso inveniatur, ut scilicet, sit inter extrema. Esse autem inter extrema convenit quantum ad duo: scilicet, quantum ad hoc, quod medium participat utramque extremorum: & secundum ordinem, in quantum est sub primo, & supra ultimum: & hoc exigitur ad rationem medii proprie dicti. Quia medium dicitur secundum respectum ad primum, & ultimum, quæ ordinem dicunt.*

Christo autem, secundum humanam naturam, hæc tria conveniunt. Ipse enim, secundum humanam naturam, pro hominibus satisfaciens, homines Deo conjunxit. Ipse enim ab utroque extremorum aliquid participat, in quantum homo: a Deo quidem beatitudinem, ab hominibus autem in firmitatem. Ipse etiam, in quantum homo, supra homines fuit per plenitudinem gratiarum, & unionem; & infra Deum, propter naturam creatam assumptam. Et ideo, proprie loquendo, ratione humanæ naturæ est Mediator.

Ratione autem compositæ personæ potest etiam dici Mediator, quantum ad duas dictarum conditionum: scilicet, in quantum conjunxit homines Deo; & in quantum utrique extremorum communicat in natura plenarie, & non participative: sed tertio conditio deficit; quia, secundum personam, non fuit minor Patre.

Sed quantum ad divinam naturam nullo modo convenit sibi ratio Mediatoris; quia secundum divinam naturam, neque est inter extrema participative, neque secundum ordinem; neque iterum conjungit, ut causa proxima, sed ut causa prima. Ut enim docet ibi, ad 3. *Quamvis nos Deo conjungere non potuisset, nisi Deus fuisset; quia humana natura ex divina sibi conjuncta in persona majorem efficaciam habebat: tamen satisfactionem, qua Deo reconciliati, & conjuncti sumus, non exhibuit, nisi per humanam naturam: & ideo secundum ipsam est proxima causa conjunctionis.*

XXI. Ex qua S. Præceptoris doctrina colligo tria. Primum quod ratio Mediatoris, proprie loquendo, convenit Christo, secundum humanam naturam; quia secundum istam communicat cum Deo in beatitudine, cum homine in infirmitate; secundum istam, per unionem, & plenitudinemm gratiarum est sopra nos, & secundum naturam creatam est infra Deum: & tandem quia secundum istam satisfecit & proxime nos conjunxit Deo. Secundum: quod etiam ratione personæ compositæ ex divina, & humana natura: & quia persona sic composita, & subsistens in utraque natura, utrique extremo, Deo, nempe, & homini in natura substantialiter communicat: & quia de persona sic accepta verificatur, quod proxime nos conjunxit Deo: persona enim erat, quæ exhibebat Deo satisfactiones humanitatis. Tertium; quod ratione divinæ naturæ nullo modo dici potest Mediator. Tum quia: secundum hanc non est medius communicans cum extremis, neque proxime

proxime conjungit nos Deo. Tum quia: ut docet 3. *p. q.* 26. *a.* 2. citato, de ratione medii est, quod distet ab utroque extremorum, & quod conjungat, deferendo ad alterum ea, quæ unius sunt. Neutrum autem horum convenit Christo, secundum quod Deus: *Nam, secundum quod Deus, non differt a Patre, & Spiritu Sancto in natura, & potestate dominii. Nec etiam Pater, & Spiritus Sanctus aliquid habent, quod non sit Filii; ut sic possit id, quod est Patris, vel Spiritus Sancti, quasi quod est aliorum ad alios deferre.*

XXII. Et hac ratione negant Patres, Christum, qua Verbum, vel Deus est, idest, ratione divinæ naturæ, Mediatorem esse. August. lib. 9. de Civ. Dei, c. 15. *Nec tamen* (inquit) *ob hoc Mediator est, quia Verbum; maxime quippe immortale, & maxime beatum Verbum longe est mortalibus miseriis: sed Mediator, per quod homo.* In *Psalm.* 103. verbis supra relatis, §. *præced. n.* 6. & ex *Serm.* 293. §. *præsenti*, *n.* 13. Unde S. Thom. 3. *p. q.* 26. *art.* 1. *ad* 3. dicit: *Quod Spiritus Sanctus, cum sit per omnia Deo æqualis, non potest dici medius, vel Mediator inter Deum, & homines; sed solus Christus, qui licet secundum divinitatem æqualis sit Patri, tamen secundum humanitatem minor est Patre . . . Dicitur autem Spiritus Sanctus interpellare pro nobis, quia ipse interpellare nos facit.*

D U B I U M VI.

An Fides in Christum Mediatorem fuerit quovis tempore Necessaria ad Salutem: Et Qualis?

§. I.

Prior Assertio.

I. ANdreas Vega, *l. 6. in Conc. Trid. cap.* 20. sensit etiam post promulgatam legem Evangelicam, in aliquo casu sine fide in Deum, & Christum posse hominem salvari: si nimirum, per vires naturæ declinet a malo, & faciat bonum. Ex quo sequitur, hoc multo magis contingere potuisse in lege naturæ, vel scripta. Huic opinioni ex parte, adhæsisse visus fuit noster Soto, *l. 2. de Natura c.* 11, qui tamen voluit, fidei defectum suppleri debere per auxilium supernaturale, quod ad justificationem præpararet; & hoc maxime in statu legis naturæ. Verum in altera editione expresse retractavit hanc opinionem his verbis: *Et vero re meditatius perpensa, abjiciendam existimo opinionem hanc, & alteram amplectendam; videlicet, quod neque in lege naturæ satis fuerit naturale lumen ad illam cognitionem fidei, quæ necessaria est ad salutem.*

Huic opinioni adhæsisse visi sunt nuperi Scriptores, qui de Sinarum Monarchia, Religione, & cultu, antequam Christus venisset, scribentes, contendunt: Sinas, qui nihil umquam de Christo futuro audierant, per duo annorum millia ante Christum natum, integram servasse Dei cognitionem purissima charitate donatos fuisse, ac servasse verum Dei cultum omnis superstitionis expertem. Quam opinionem Facultas Parisiensis, una cum aliis similibus propositionibus similem doctrinam continentibus, acri censura proscripsit 1. Julii 1700.

II. Dico ergo primo. Fides in Christum quovis tempore necessaria fuit ad salutem, necessitate medii. Hæc assertio ab omnibus vere Catholicis tenenda est, ut opposita tamquam hæretica habeatur; id enim aperte Scriptura testatur. In primis enim quotquot a Mundi initio accepti fuerunt Deo, & salvi facti sunt; hoc consecutos per fidem testatur Paulus, *ad Heb.* toto *cap.* 11. ubi *v.* 6. dicit: *Sine fide autem impossibile est placere Deo: Credere enim oportet accedentem ad Deum &c.* Et ideo, ad Rom. 4. *v.* 3. *Credidit* (inquit) *Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam*, & v. 5. *Credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam.* Loqui autem Paulum de fide in Christum, patet. Tum quia: fides Patrum, de qua, in *c.* 11. *ad Heb.* loquitur, est fides *repromissionum* de Mediatore Christo; quod de fide Moysis præcipue exprimit, dicens, v. 6. *Majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.* Inde arguit: quod si omnes illi *Testimonio fidei probati, non tamen acceperunt repromissionem*, nempe, Christi adventum; quia hic nobis consummandus reservabatur: quanto magis (c. 12.) *Nos tantam habentes impositam nubem testium . . . per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Jesum &c.* Id omnes spirant Pauli Epist. quas ne nimius sim, Studioso percurrendas relinquo.

III. Hoc addo: quod, ad *Rom.* 3. *a v.* 21. cum dixisset: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei*; addit: *Justificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* Et S. Joann. Epist. 1. c. 2. v. 2. *Et ipse* (inquit) *est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris tantum, sed pro totius Mundi.* Cum ergo genus humanum ab initio in Adam peccaverit, & eguerit Propitiatore ad hoc, ut coram Deo justificetur; & solus Christus propositus sit propitiatio per fidem pro peccatis totius Mundi: sequitur, quotquot ab initio Mundi justificati, & salvati fuerunt; per fidem in hunc unicum Mediatorem, ac Propitiatorem gratiam, & salutem consecutos fuisse. Unde S. Petrus, *Act.* 4. *v.* 12. de Jesu Christo ait: *Et non est in alio aliquo salus: nec enim aliud nomen est sub Cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Quæ verba S. Aug. *Serm.* 294. al. 14. *de Verb. Apost. c.* 4. applicans parvulis, ait: *Si autem salvos fieri oportet nos in hoc nomine, sine hoc nomine procul dubio salus erit, quæ sine Christo promittitur parvulis. Pace eorum* (Pelagianorum) *dicam: qui cuiquam salutem promittit sine Christo, nescio, utrum ipse salutem habere possit in Christo.*

IV. Hoc idem confirmat traditio. Irenæus *l.* 4. *contra Hæres. c.* 21. alias 37. unam, & eamdem dicit fuisse Abrahæ fidem, & nostram. Et ex Paulo, *Galat.* 3. ostendit, in fide Abraham prænuntiatam fuisse fidem nostram eumque vocat *Patriarcham*, & veluti *Prophetam fidei nostræ*. Et *c.* 22. sequentem, al. 39. dicit Christum non venisse propter eos solos, qui tempore Tiberii Cæsaris crediderunt ei; nec propter eos solos, qui nunc sunt; sed propter omnes omnino homines, qui ab initio timuerunt Deum, sicut omnes in secundo adventu judicabit. Unde, cap. sequ. ostendit, Patriarchas, & Prophetas Christi adventum præsignificantes, viam posteris ad Christi fidem munuisse.

V. S. August. *Epist.* 102. olim 49. *de sex quæst. contra Paganos*, *q.* 2. ait: *Itaque ab exordio generis humani quicumque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & secundum ejus præcepta pie & juste vixerunt, quandolibet, & ubilibet fuerint, per eum procul dubio salvi facti sunt. Sicut etiam nos in eum credimus, & apud Patrem manentem, & qui in carne jam venerit. Sic credebant in eum Antiqui, & apud Patrem manentem, & in carne venturum. Nec quia pro temporum varietate nunc factum annuntiatur, quod tunc futurum prænuntiabatur, ideo fides ipsa variata, vel salus ipsa diversa est.* Quod repetit, *Epist.* 157. olim 89. *ad Hilarium*, *c.* 3. ubi eamdem fuisse fidem omnes justificantem per Christum tunc, sicut modo, ex dicto Apost. 1. Cor. 15. v. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes vivificabuntur.*

Porro sine ista in Christum fide neminem umquam potuisse salvari, ostendit, *l. de Natura, & gratia c.* 2. ubi cum sibi hoc argumentum proposuisset: *Quid faciet humana natura, vel quod fecit, quæ, vel ante non audierat hoc futurum, vel adhuc non comperit factum; nisi credendo in Deum, qui fecit cælum, & terram, a quo & se factam naturaliter sentit, & recte vivendo ejus impleat voluntatem; nulla fide Passionis Christi, & Resurrectionis imbuta?* Huic argumento ita respondet: *Quod si fieri potuit, aut potest; hoc & ego dico, quod de lege dixit Apostolus:* Ergo Christus gratis mortuus est. *Si enim hoc ille dixit de lege, quam accepit una gens Judæorum; quanto justius dicetur de lege naturæ, quam accepit universum genus humanum, si per naturam justitia: ergo Christus gratis mortuus est? Si autem non gratis Christus mortuus est; ergo omnis humana natura justificari, & redimi ab ira Dei justissima, hoc est a vindicta, nullo modo potest, nisi per Fidem, & Sacramentum Sang. Christi.*

Item, enarr. in *Ps.* 104. *n.* 10. ait: *Non enim quisquam præter istam fidem, quæ est in Christo Jesu, sive ante ejus Incarnationem, sive postea, reconciliatus est Deo: cum sit ab Apostolo verissime definitum, Unus enim Deus, & unus Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus.* Et *lib. de Peccat. Orig. cont. Pelagium, & Cælestium, cap.* 24. Inter quæstiones, in quibus Christiana fides consistit, prout, ponit istam, nimirum: *Sine fide Incarnationis, & Mortis, & Resurrectionis Christi, nec antiquos justos, ut justi essent, a peccatis potuisse mundari, & Dei gratia justificari, veritas christiana non dubitat.* Hoc argumento utebatur August. ad prob. cont. Pelag. contendentes, homines in statu legis naturæ, sine ulla fide in Christum justificatos fuisse. Eodemque usus fuit ipse, & cum eo quatuor priorum seculorum Patres; ut ostenderent contra Paganos, legem Christianam non esse novam. Hoc præstat S. Aug. *Epist.* 102. *q.* 2. supra laudata, Tertull. *Apol. adv. Gentes c.* 21.

VI. Sed dices primo. Chrysostomus, *Homil.* 17. *in Matth.* scribit: *In veteri Testamento non fuisse requisitam confessionem Christi, verum suffecisse fidem in Deum.* S. Cyrillus, *lib.* 3. *de Adorat. in Spiritu & Verit.* docet, Deum per anfractus legis Judæos ad terram promissam deduxisse; cum e contra novi Testamenti fideles brevi compendio, nimirum, per fidem in Christum deducat; ergo &c.

Resp. Chrysostomum loqui de externa confessione fidei, quam Sancti ante Christi adventum coram tyrannis facere tenebantur: & hoc, quia de hoc, solum, quod unum Deum crederent coram eis accusabantur: tum quia, idololatris ignotum erat, quod Justi ante legem Evangelicam in Christum crederent; ideoque sat illis erat; fidem in Deum coram tyrannis confiteri, non vero de interna fidei professione requisita ad justificationem. Immo, *in Expos. Psalm.* 115. dicit, eumdem fuisse spiritum fidei in veteri, ac in novo Testamento.

Cyrillus autem solum vult, Judæis non fuisse clare revelatam Christi dispensationem, ut nobis, sed solum sub legis umbra; ideoque, ut dicemus, fides eorum de Christo non fuit adeo expressa.

VII. Dices secundo. Nazianzenus, Orat. 22. sententiam: *Neminem videlicet eorum, qui ante Christi adventum numeros omnes virtutis impleverunt, id citra fidem Christi esse consecutum*; proponit, tamquam *sibi, ac omnibus Dei amore præditis admodum probabilem*; ergo non est fide tenenda.

Respondeo, nego conseq. *Orat. enim* 3. aperte supponit Religionem Christianam unam, & eamdem esse, ac veterem: & consequenter unam, & eamdem fidem utriusque. Vocat autem hoc sibi esse *probabile*: non quia non certum, sed quia vel admodum sibi probatum; vel quia ex motivis etiam credibilitatis efficitur, ut veritas illa, alioquin certa, persuadeatur. In hoc enim sensu nomen *Probabilis* usurpabant Patres, dum contra Ethnicos agerent.

§. II.

Posterior Assertio.

VIII. STabilito, neminem in lege veteri fuisse justificatum, & salvatum, nisi per fidem in Christum Mediatorem, quod firmavit etiam Trident. *Sess.* 6. *c.* 7. dicens: *Sine qua ulli unquam contigit justificari*: videndum superest, quæ-

quænam, & qualis fides fuerit eo tempore necessaria. Fides autem passim dividitur in implicitam, & explicitam. Prima est ea, per quam aliquid creditur in alio, tamquam universali, in quo continetur: sicut qui nesciens distincte, quæ, & quot sint Sacramenta, crederet, ea tot esse, & ea, quæ proponit Ecclesia. Altera est ea, qua quis distincte, & in particulari aliquid credit; sic fides ejus, qui credit Mysterium Incarnationis, dicitur explicita fides de tali Mysterio.

IX. Ex dictis §. præced. eruitur, fidem, saltem implicitam, in Christum fuisse necessariam pro omni tempore ad salutem. Verum quia nomine fidei implicitæ intelligi potest fides in Deum, ut præcise Remuneratorem, aut fides de Dei providentia; in hac enim videtur includi fides Remissionis peccatorum: & in hac fides in eum, per cujus merita fit ejusmodi peccatorum remissio: vel nomine fidei implicitæ intelligi potest fides, qua explicite non solum credatur Deus, ut Remunerator, vel ut Provisor; sed ulterius explicite credatur, Deum proviforem peccatis hominum per aliquem Mediatorem, ac Redemptorem, abstrahendo tamen a modis, quibus Redemptionem operaturus esset: ideo quid de hoc sentiamus, sequentibus aperiemus.

X. Dico ergo primo. Fides in Deum, ut præcise Remuneratorem, aut Proviforem nullo unquam tempore, post Adæ peccatum, sufficiens fuit ad justificationem, & salutem. Probo. Nam fides in Christum, saltem implicita, fuit quovis tempore post peccatum necessaria; hunc enim posuit Deus Mediatorem, & propitiatorem pro peccato: sed fides in Christum non includitur, adhuc implicite, in fide Dei præcise Remuneratoris, aut Proviforis. Nam fides in Deum Remuneratorem, & Proviforem fuisset in homine, etiamsi in statu innocentiæ perseveraſset. In eo autem statu non habuisset fidem in Christum, adhuc implicitam; quia, Adamo non peccante, Christus venturus non fuisset; ergo &c. Idem dico de fide in Deum, ut Proviforem; hæc enim ex natura rei non claudit fidem in Christum, ut Propitiatorem. Tum quia, hæc fides fuisset etiam si Adam non peccasset, in quo statu non inclusisset fidem in Christum. Tum etiam: quia, absolute loquendo, Deus potuit providere peccato hominis, absque Mediatore, ac Redemptore, puta, peccatum generi humano condonando; ergo, nec etiam supposito peccato, ex fide in Deum Proviforem naturaliter sequitur fides in Christum.

Neque officit, quod Paulus, *Hebr.* 11. *v.* 6. dicat: Accedentem ad Deum oportet credere. *Quia est & inquirentibus se remunerator sit* —— Nam ibi Paulus loquitur de fide indefinite, & præscindente a quocumque hominis statu: alioquin dici posset, solam fidem explicitam in Deum, ut Remuneratorem sufficere etiam pro statu legis Evangelicæ. Unde S. Th. 2. 2. *q.* 2. *art.* 8. *ad* 1. dicit, quod *Illa duo* (quod Deus sit, & Remunerator sit) *explicite credere de Deo omni tempore, & quoad omnes necessarium fuit; non tamen est sufficiens omni tempore, & quoad omnes.*

XI. Dico secundo. Quovis tempore necessaria fuit ad salutem fides explicita in futurum aliquem Redemptorem; non autem in modos, quibus ille Redemptor redemptionem esset operaturus. Prior pars sequitur ex antecedente Assertione. Cum enim quovis tempore fides in Christum post peccatum fuerit necessaria; & hæc non includatur in fide Dei Remuneratoris absolute, aut Proviforis; sequitur debere esse fidem explicitam Redemptoris saltem in genere. Non enim, ut docet S. Thom. 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. potest homo ad salutem credere per fidem, nisi sciat viam, per quam venitur ad beatitudinem: *Via autem hominibus veniendi ad beatitudinem est Mysterium Incarnationis, & Passionis Christi. Dicitur enim*, *Actorum* 4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

Posterior etiam probatur, ex D. Bernardo, *Epist.* 77. modo *Tract. de Baptismo, cap.* 3. sic dicente: *Quod si Prophetæ, & qui illustriores videbantur in illo populo, non omnes omnia liquido æqualiter agnoscere valuerunt; sed alii plus, alii minus, prout eis spiritus dabat, dividens singulis prout volebat; idque absque præjudicio sua sanctitatis atque perfectionis: quanto magis simpliciores quique justi, sine detrimento salutis, salvationis tempus modum, & ordinem nescire potuerunt, qua tamen certa spe, & fide ut promissa fuerant, certissime tenuerunt?* Et post aliqua: *Ita ergo multi, ante Salvatoris adventum, Deum omnipotentem tenentes, & diligentes sua salutis gratuitum promissorem, credentes in promissione fidelem, sperantes certissimum Redemptorem, in hac fide, & expectatione salvati sunt; licet quando, & qualiter, & quo ordine salus repromissa fieret, ignorarent.*

Ita etiam loquitur S. Thom. 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. *ad* 3. his verbis: *Si qui tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris; quia etsi non habuerunt fidem explicitam* (de modis, quibus redemptio fieri debebat, *habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia; credentes, Deum esse liberatorem hominum, secundum modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus spiritus revelasset, secundum illud Job* 35. Qui docet nos super jumenta terræ. Ubi S. Doctor loquitur de Gentilibus, qui salvi facti sunt.

XII. Loquendo autem de Israelitis, quibus speciales factæ fuerant de Christo repromissiones, dicit: *Post peccatum autem fuit explicite creditum Mysterium Incarnationis Christi, non solum quantum ad Incarnationem, sed etiam quantum ad Passionem, & Resurrectionem, quibus humanum genus a morte, & peccato liberatur: aliter enim non præfigurassent Christi passionem quibusdam Sacrificiis. & ante legem, & sub lege. Quorum quidem significatum explicite Majores cognoscebant, minores autem sub velamine illorum Sacrificiorum; credentes ea divinitus esse disposita de Christo venturo, quodammodo habebant velatam cognitionem. Et sicut supra dictum est* (q. 1. art. 7. in Corp. & ad 1. v. 4.) *ea, quæ ad Mysterium Christi pertinent, tanto distinctius cognoverunt, quanto Christo propinquiores fuerunt.*

XIII. De hoc etiam differens, in 3. dist. 25. q. 2. art. 2. q. 2. *Ad fidem* (inquit) *Redemptoris tripliciter se habet humanum genus, secundum diversa tempora. In primo enim statu, ante peccatum, non oportebat ab aliquo homine haberi fidem explicitam de Redemptore, quia nondum servitus erat inducta: sed sufficiebat habere fidem implicitam in cognitione Dei, ut scilicet homo crederet, quod Deus ei provideret in eis, quæ essent ad salutem necessaria. In secundo autem statu, post peccatum, ante adventum Christi, quidam habebant fidem explicitam de Redemptore, quibus revelatio facta erat, qui Majores dicebantur. Quidam autem, ut minores fidem implicitam habebant in fide Majorum, unde & eis Sacramentum redemptionis sub signis Sacramentorum proponitur. In tertio autem statu, post adventum Christi, quia jam Mysterium redemptionis impletum est, & corporaliter, & visibiliter, & prædicatum omnes tenentur ad explicite credendum.* Quibus patet, post peccatum, ante Christi adventum, omnes quidem, de necessitate salutis, obligatos fuisse ad habendam fidem explicitam in Redemptorem; sed non omnes ad habendam fidem explicitam de circumstantiis redemptionis. At post Christi adventum etiam de circumstantiis, & Mysteriis, quæ redemptionem comitata sunt, ab omnibus fides de necessitate habenda est. Sed de hoc locuti sumus, *Tom.* 1. *in* 3. *tract. de Fide*, *q.* 3. *dub.* 4.

XIV. Dices tamen primo. Fides explicita in Redemptorem supponit fidem de lapsu Adæ, & de peccato originali: sed fides de lapsu Adæ, & peccato originali non fuit quovis tempore necessaria, necessitate medii; ergo &c.

Respondeo, nego min. Alias nec fides implicita Mediatoris fuisset necessaria quovis tempore ad salutem. Miseriæ ergo, in quibus nascitur & vivit homo, excitant in omnibus fidem peccati originalis. Ita S. Aug. l. 3. Op. imperf. contra Julian. c. 77. *Quoniam* (inquit) *Dei non est iniquum judicium; ideo in miseria generis humani, quæ incipit a fletibus parvulorum, agnoscendum est peccatum originale.*

XV. Dices secundo contra secundam partem. Judæi passim credebant, Messiam futurum Filium Dei; ait enim Martha, Joann. 11. *v.* 27. *Ego crediti, quia tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.* Item Joann. 1. *v.* 49. *Respondit ei* (Christo) *Nathanael & ait: Rabbi tu es Filius Dei; tu es Rex Israel.* Et *Matth.* 24. *vers.* 62. Princeps Sacerdotum dixit: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei;* ergo etiam ipsi vulgo Judæorum necessaria fuit fides explicita, non tantum in Redemptorem in genere, sed etiam in modos præcipuos; maxime, quod simul futurus esset homo, & Deus.

XVI. Respondeo, dist. ant. Filium Dei per gratiam, conc. ant. Per naturam, nego ant. Immo, cum *Joann.* 10. suspicati fuissent, Christum asserere se Filium Dei per naturam; ipsum tamquam blasphemum lapidare volebant, dicentes: *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.* Vulgo ergo existimabant, Messiam futurum Filium Dei, & Deum eo modo, quo in *Ps.* 81. *v.* 6. dicitur: *Dii estis, & filii excelsi omnes.* Nec est credibile, Nathanaelem, cum ab initio confessus est Filium Dei, tantam fidem habuisse, quantam habuit Petrus; cum, propter similem confessionem, totius Ecclesiæ pastor designatus a Christo fuit.

Dato tamen, quod Marthæ, & Nathanaeli, & aliquibus aliis revelata fuerit Christi divinitas, & filiatio naturalis Dei; nego tamen, omnibus promiscue explicite fuisse revelatam. Sed cum S. Th. 2. 2. *q.* 2. *art.* 8. dico, quod *Eodem modo, quo Mysterium Incarnationis Christi ante Christum fuit explicite creditum a Majoribus, implicite autem, & quasi obumbrate a minoribus; ita etiam, & Mysterium Trinitatis.* Unde non omnes tenebantur explicite credere, Messiam fore Filium naturalem Dei. Et in hoc sensu exponendus est S. August. cum, *lib. de Peccato Orig. c.* 24. dicit: *Sine fide ergo Incarnationis, & Mortis, & Resurrectionis Christi, nec antiquos justos, ut justi essent, a peccatis potuisse mundari, & Dei gratia justificari, veritas Christiana non dubitat.* Loquitur enim de fide, sive explicita, sive implicita illorum. Mysteriorum; non autem de sola fide explicita, nisi de eis, quibus facta fuisset specialis revelatio: ceteri enim in fide illorum ea credere tenebantur, nimirum explicite quidem Redemptorem, implicite autem modos, quibus facienda erat redemptio.

DUBIUM VII. & Ultimum.

An præter Israeliticum Populum, Gentes aliqua ante Christi Adventum habuerint Veram Fidem?

§. I.

Certa Statuuntur,

I. UT certum habeo, homines, qui ante Noemum vixere, unum ac verum Deum coluisse; nec enim in Scripturis legitur, quod aliquis eorum inanes Deos veneratus sit, publico saltem alicujus Gentis cultu. Quod dico, propter aliquos volentes, tempore Enos aliquam idololatriæ speciem ortam fuisse. Corruptio autem universæ carnis, propter quam Deus homines diluvio mersit, quæ legitur *Gen.* 6. *v.* 12. fuit corruptio in moribus, præsertim libidinis, non in cultu veri Dei.

II. Ut certum habeo etiam, eos, qui a diluvio ad Abraham usque vixerunt, post turris Babylonicæ constructionem, & post suam in universum Orbem dispersionem, ita successu temporis a veri Dei cultu recessisse, ut hic in sola familia Thare patris Abraham remanserit: immo & aliquando etiam ex ea evanuerit. Ita August. l. 16. de Civit. Dei cap. 12. *Una igitur Thare domus erat, de qua natus est Abraham; in qua unius veri Dei cultus, & quantum credibile est, in qua jam sola etiam Hebræa lingua remanserat; quamvis & ipsa, sicut jam manifestior Dei populus in Ægypto, ita in Mesopotamia serviisse Diis alienis, Jesu Nave narrante, referatur . . proinde sicut per aquarum diluvium una domus Noe remanserat ad reparandum genus humanum; sic in diluvio multarum superstitionum per universum mundum una remanserat domus Thare, in qua custodita est plantatio Civitatis Dei.*

Quandiu vero a diluvio unius veri Dei cultus apud homines permanserit, difficile est statuere, inquit S. August. citato l. 16. de Civ. Dei c. 1. *Post diluvium procurrentis sanctæ vestigia civitatis, verum continuata sint, an intercurrentibus impietatis interrupta temporibus, ita ut nullus hominum veri unius Dei cultor existeret; ad liquidum, Scripturis loquentibus, invenire difficile est: propterea quod in Canonicis libris, post Noe, qui cum conjuge, ac tribus filiis totidemque nuribus suis meruit per Arcam a vastatione diluvii liberari, non invenimus usque ad Abraham cujusquam pietatem evidenti divino eloquio prædicatam; nisi quod Noe duos filios suos Sem, & Japhet prophetica benedictione commendat, intuens, & providens quod longe post fuerat futurum.*

III. Non minus etiam certum est, privatos aliquos homines, ex speciali Dei privilegio, extra populum Israeliticum, ab Abrahæ temporibus, verum Deum coluisse; fidemque, saltem implicitam, in Christum, vel Mediatorem futurum habuisse. Certo enim certius est, Melchisedecum, Regem Salem, qui Abrahæ revertenti ex prælio occurrit, unum ac verum Deum coluisse: *Erat enim Sacerdos Dei altissimi*, ut dicitur, *Gen.* 14. *vers.* 18. obtulitque Sacrificium, quod typus fuit incruenti Sacrificii a Christo in ultima Cœna instituti: quique benedicens Abrahæ, ait: *Benedictus Abraham Deo excelso, qui creavit Cælum, & terram.*

Certissimum quoque est, Jobum vera, tum in Deum, tum in Christum fide donatum fuisse: ejus enim verba sunt c. 19. *v.* 25. *Scio, quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Unde Sanctus Augustinus, lib. 18. de Civit. Dei c. 47. *Noe ipses* (inquit) *Judæos existimo audere contendere, neminem pertinuisse ad Deum, præter Israelitas, ex quo propago Israel esse cœpit, reprobato ejus fratre majore. Populus enim revera, qui populus Dei diceretur, nullus alius fuit; homines autem quosdam, non terrena, sed Cælesti societate ad veros Israelitas superna cives patria pertinentes, etiam in aliis Gentibus fuisse, negare non possunt. Quia si negant, facillime convincuntur de Sancto & mirabili viro Job, qui nec indigena, nec proselytus, idest, advena populi Israel fuit: sed ex gente Idumea genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est: qui divino sic laudatur eloquio, ut quod ad justitiam, pietatemque attinet, nullus ei homo suorum temporum coæquetur:* Deinde tempora, quibus vixit Job supputans, dicit: *Quæ tempora ejus quamvis non inveniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro ejus . . . tertia generatione posteriorem fuisse, quam Israel.* De quo videri potest Eusebius, *l.* 1. *Demonstrat. Evang. c.* 5. & 6.

Potuisse autem apud alias Nationes alios viros pios, & sanctos esse, subjungit his verbis: *Divinitus autem provisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus, etiam per alias Gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spiritualem Jerusalem.* Si quis vero roget: qui fieri potuerit, ut aliqui inter Gentes veram in Christum, Deumque fidem habuerint? Respondendum erit, homines illos, vel ex Majorum suorum per Sem, & Japhet traditionem, aut ex Abrahæ familia, vel ex revelatione, ut ait August. *quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui divinitus revelatus est unus Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus; qui venturus in carne sic antiquis Sanctis prænuntiabatur, quemadmodum nobis venisse nuntiatus est: ut una, eademque per ipsum fides omnes in Dei civitatem, Dei domum, Dei templum prædestinates perducat ad Deum.*

IV. Hoc idem docet S. Th. 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. *ad* 3. dicens: *Multis Gentilium facta fuit revelatio de Christo, ut pater per ea, quæ prædixerunt. Nam Job* 19. *dicitur*, Scio, quod Redemptor meus vivit. *Sybilla etiam prænuntiavit quædam de Christo, ut Augustinus dicit* l. 13. contra Faustum cap. 15.) *Inventitur etiam in historiis Romanorum, quod tempore Constantini Augusti, & Irene matris ejus inventum fuit quoddam sepulchrum, in quo jacebat homo, auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat:* Christus nascetur ex Virgine, & ego credo in eum. O Sol sub Irene, & Constantini temporibus iterum me videbis. (Vid. *Baron. ad An. Christi* 780.)

V. Non est quoque dubium de Populis, ad quos Prophetæ, tempore legis Mosaicæ missi sunt. Ninivitæ enim, qui ad prædicationem Jonæ pœnitentiam egerunt, ante Christum, qua subversionem civitatis eorum effugerunt, veram in Deum, & Christum fidem a Jona edocti fuisse credendi sunt: ac similiter ex illis Gentibus, apud quas Judæi, vel conversati, vel captivi fuere, pium est credere, quod ab eis aliqui veram fidem imbuerint. Sed quæstio est de integra aliqua Natione, de aliquo Populo in unum Reipublicæ corpus adunato, ad quem nulli Prophetæ missi sint. Et quæritur: Utrum apud eam Nationem, apud eum Populum, qui extra gentem Judaicam fuerit, verus ac sincerus unius Dei cultus, tum interior, tum exterior, ante Christum natum, extiterit; ita ut Populus ille vera fide in Deum, & Christum, vera charitate fuerit præditus, & sanctis ritibus usus sit.

VI. Huic quæstioni causam dedere quidam libelli, qui circa finem elapsi seculi, & sub initio præsentis prodiere; quibus asserebatur, primo: Sinarum Gentem, per duo circiter annorum millia ante Christum natum, puram & integram conservasse unius veri Dei fidem, & ab ea toto eo tempore Deum verum adoratum fuisse; adeo ut Christianis in exemplum, & institutionem esse potuerit. Secundo: Eamdem Sinarum Gentem uni ac vero Deo sacrificasse in templo omnium antiquissimo. Tertio: per amplissimum illud temporis spatium apud Sinas fuisse Fideles, vera sanctitate præditos, Dei spiritu plenos, regulanum purissimæ charitatis observantissimos: ita, ut eorum sanctitatem miraculis Deus confirmaverit. Quarto: nulli cumulatius, quam Sinarum Genti Deum beneficia, & gratiarum dona contulisse. Quæremus ergo: An hoc cum fundamento asseri possit.

§. II.

Resolutio Dubii.

VII. DICO. Extra Abrahami posteros nulla Gens, Populus, aut Natio ante Christum natum veram fidem, aut religionem professa est: ac proinde id, quod de Sinarum Gente asseritur, merum commentum est. In primis enim contrarium est Sacræ Scripturæ, quæ omnes ubique terrarum Gentes extra populum Israeliticum serviisse Diis alienis pronuntiat. Ps. 95. v. 5. *Omnes Dii Gentium Dæmonia*; Ps. 113. v. 4. *Simulacra Gentium argentum, & aurum.* Deuteron. 13. vers. 6. *Si tibi voluerit persuadere frater tuus . . . Clam dicens, eamus, & serviamus Diis alienis . . . Cunctarum in circuitu Gentium, quæ juxta, vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ, non aquiescas ei.* Et Paulus, *Act.* 14. volens avertere turbas, ne sibi & Barnabæ, ut Diis immolarent, dixit, *v.* 15. se mortales esse, & venisse annuntiantes, ab his vanis converti ad Deum vivum: *in præteritis generationibus dimisit omnes Gentes ingredi vias suas.* Cur ergo Scriptura ex Gentibus non excipit Sinas; si in eis unius veri Dei fides adeo pura erat, ut Israelitis, & Christianis exemplo esse potuisset? Sane, si Christus Ninivitas, Tyrum, & Sidonem oppositum in probrum Judæis, *Matth.* 12. *v.* 41. & *Matth.* 11. *vers.* 21. quia si apud illos facta fuissent signa, quæ ipse faciebat, pœnitentiam egissent; & proinde surgent in judicio contra Judæos, & mitius cum illis agetur: fortius eis opposuisset Sinarum exemplum, qui absque prædicatione, & signis verum Deum tanta pietate, ac religione colebant, aut coluerant. Cur ergo, id non fecit? An quia hæc Sinarum fides Christum latebat?

Hinc eædem Scripturæ Idololatris solos Israelitas, aut Christianos opponunt; dicentes, in his solis verum Dei cultum fuisse, in illis autem cultum Dæmoniorum, & Idolorum, 2. ad Cor. 10. v. 20. *Quæ immolant Gentes, Dæmoniis immolant, & non Deo.* Et ad Eph. 2. v. 11. *Memores estote, quod aliquando vos Gentes in carne . . . quia eratis in illo tempore sine Christo alienati a conversatione Israel . . . promissionis spem non habentes &c.* Rursus: eædem Scripturæ æternam mortem minantur Gentibus, quod Deum ignorent. Psalm. 78. v. 6. *Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non noverunt, & in Regna, quæ nomen tuum non invocaverunt.* Quod repetit *Jeremias*, c. 10. v. 25. Immerito autem soli Christiani, & Israelitæ in cultu veri Dei Gentibus opponerentur; si ex Gentibus aliqua Natio verum Deum coluisset. Immerito dicerentur sine Christo, quia alienati a conversatione Israel; si aliqua Natio alienata a conversatione Israel habuisset Christum, & spem in ipsum. Immerito tandem omnibus Gentibus mortem æternam Scripturæ comminarentur, quod Deum ignorassent; si ex Gentibus aliqua Natio Deum cognovisset, ac vera fide servisset.

VIII. Rursus. *Ps.* 147. David, postquam *v.* 19. dixit, quod Deus *Annuntiat verbum suum Jacob, & justitias, ac judicia sua Israel*; subjungit, v. 20. *Non fecit taliter omni Nationi, & judicia sua non manifestavit eis:* Atqui falsum dixisset, si alii Nationi ab Israelitis extraneæ, puta, Sinarum, verbum suum, justitias, & judicia sua manifestasset; ergo &c. Unde S. August. in præfatum Psalmum: *Nemo* (inquit) *vos fallat: non nuntiatum est alicui Genti hoc judicium Dei; quomodo patiantur, & justi, & injusti, quomodo pro merito omnes: quomodo in gratia Dei, non suis meritis liberentur ipsi justi. Non annuntiatum est hoc universæ Genti, sed tantum Jacob, tantum Israel.*

IX. Hisce omnibus accedit: vocationem Gentium ad fidem nonnullis Christi Discipulis incredibilem ab initio visam fuisse. *Et obstupuerunt* (ait Lucas, Act. 10. vers. 45.) *ex Circumcisione Fideles, qui venerant cum Petro, quia & in Nationes gratia Spiritus Sancti effusa est.* Et c. 11. v. 2. *Cum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex Circumcisione, dicentes; Quare introisti ad viros præputium habentes?* Quibus non respondit Petrus; factum suum confirmans exemplo alicujus Gentis, in quam effusus esset Spiritus Sanctus, aut quæ ante Christum veram fidem suscepisset; sed unice respondit, se ex revelatione sibi facta hoc fecisse; addens v. 17. *Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum?* Tunc ergo solum vocatæ sunt Gentes ad fidem, eisque gratia data fuit: nimirum, Christo passo, non ante Christum.

Immo tantum abest, ut Apostoli in sui defensionem protulerint exemplum alicujus Gentis, quæ extra populum Judaicum antea credidisset; quin potius affirmarint, vocationem Gentium esse Mysterium, quod tunc primo eis revelatum fuit. Ita Petrus, citato loco, & Paulus, ad *Ephes.* 3. *v.* 5. ubi asserit, per revelationem sibi notum factum esse Sacramentum: *Quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicut nunc*

nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in spiritu; nimirum: *Gentes esse cohæredes, & concorporales, & comparticeps promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium.*

X. Respondent Adversarii, Gentes omnes, & ipsos etiam Sinas, quingentis ante Christum annis defecisse a sincero Dei cultu, quem antea per annos bis mille integrum servaverant: & ideo mirum non esse, quod Apostoli in confirmationem vocationis Gentium eo exemplo usi non sint.

XI. Sed inanis est hæc evasio. Utrumque enim fine ullo fundament, & prorsus temere dicitur. Nam cum constans sit, post dispersionem generis humani in universam terram, cognitionem veri Dei in sola familia Abrahæ perseveraſſe; quo medio, quo Propheta deportata fuit ad Sinas, & in eis per annos bis mille integra conservata? An fingenda est hic aliqua specialis revelatio, vel alicujus Angeli missio, ut Sinas instrueret; & specialis gratia, ut eam tanto tempore integram conservarent? Cur autem post bis mille annos fidem, quam conservaverant amiserunt? Verius ergo dicerent cum aliis, ex libris, & historiis Sinarum colligi, veteres Sinas, aut Atheos fuisse, aut materiam primam pro Deo coluisse, aut Manichæismo, quod postea prodiit, infectos fuisse.

Deinde: Illud bis mille annorum spatium, ipsum est tempus, quo Prophetæ scribebant, omnes omnino Gentes esse Idololatras, unumque Judaicum populum verum Deum colere; ergo, vel mentiri sunt Prophetæ, si Gens Sinica verum Deum tunc colebat, vel, quod verum est, oppositi Auctores decipiuntur. Tandem: dato, quod Sinæa vera Religione quingentis ante Christum annis defecissent; cur Apostoli ad confirmandum antiquam esse vocationem Gentium ad fidem, exemplo Sinarum, qui per annos bis mille in ea perseverarunt, usi non sunt; sed eam potius, ut novam, proposuerunt? An Apostolis Spiritu Sancto edoctis ignotum erat, quod Recentiores isti prodiderunt?

XII. Probatur secundo nostra Assertio, ex traditione. Primo enim cum Pagani objicerent Christianis nostræ Religionis novitatem, ac si sub Tiberio incepisset; Veteres, ut se ab hoc argumento liberarent, nunquam confugerunt ad Gentem aliquam extra Judaicam, quæ Deum verum coluisset, & Christum expectasset: sed ad unum Judaicum populum confugerunt, ostendentes, in eo prænuntiatam, & præfiguratam fuisse. Ita Justinus, *Apolog. 2. ad Antoninum*. Tertullianus, *Apologetico, Adv. Gentes, cap.* 21. & quotquot alii contra Paganos scripsere.

XIII. Asseruerunt insuper, omnes populos, uno excepto Israelitico, ab unius Dei cultu defecisse: *Deserta enim omnes Gentes* (ait Justinus, Apolog. citata) *a Deo vero erant, quod manuum operibus servirent.*

Lactantius, *lib. 4. de Divin. Instit. cap.* 2. scribit: Pythagoram, & Platonem amore veritatis accensos ad Ægyptios, & Magos, & Persas usque penetrasse: *Ut earum Gentium ritus, & sacra cognoscerent*, sed ad Judæos tantum non accessisse, *penes quos tunc solos erat*. Et subdit: *Sed aversus esse arbitror divina providentia, ne scire possent veritatem; quia nondum fas erat, alienigenis hominibus, Religionem Dei veri, justitiamque cognoscere. Statuerat enim Deus, appropinquante ultimo tempore, qui eam perfido ingratoque populo ablatam, exteris Gentibus revelaret*. Quo spectare videntur verba illa Jacob, *Genes.* 49. ubi de Messia loquens, ait: *Et ipse erit expectatio Gentium*. Quasi quod Gentes, quæ in tenebris ignorantiæ jacebant, ipsum expectarent; ut ab eo lucem veritatis acciperent, qua ante carnerant.

Eusebius quoque, *lib. 2. Demonst. Evang. Demonst.* 1. scribit: *Mysterium de benedictione Gentium in semine Abrahæ ideo olim latuisse; quod Abrahæ temporibus omnes Gentes in fundo superstitionis errore tenerentur*. Idipsum fatetur S. August. supra laudatus, tum *lib.* 16. *de Civit. Dei cap.* 12. dicens: *Proinde sicut per aquarum diluvium una domus Noe remanserat, ad reparandum genus humanum: sic in diluvio multarum superstitionum per universum mundum una remanserat domus Thare, in qua custodita est plantatio Civitatis Dei*. Tum lib. 18. cap. 47. *Populus enim revera, qui proprie Dei populus diceretur* (præter Israelitas) *nullus alius fuit*.

Sanctus item Cyrillus, *lib. 3. contra Julianum*, opponenti Juliano, quod si Deus ad solum Israelis populum coercetur, non erit omnium Deus, sed locus erit aliis Diis. Non negat Cyrillus, Deum solum populum Israelis, tamquam suum destinasse; non dicit, fuisse Deum etiam Sinarum, aut aliarum Gentium, a quibus religiose cultus fuerit: sed totus incumbit, ut ostendat Juliano, Deum Israelis esse Deum, qui sicut omnia creavit, ita omnibus dominatur. Et quamvis olim soli Israeli lumen suæ cognitionis fuerit impartitus: statuto tamen tempore Gentes etiam omnes ad lucem vocavit, secundum quod sua providentia statutum fuerat.

Hoc idem tandem confirmat Auctor libri de Vocatione Gentium, olim S. Prospero adscripti. Nam, *lib.* 1. *cap.* 13. Ad quæstionem: *Cur anterioribus seculis dimissa essent omnes Gentes ingredi vias suas, uno tantum Israele, qui divinis eloquiis erudiretur, excepto*. Et infra: *Quomodo ipsarum Gentium, quarum prius non est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo*. Respondet, se malle horum judiciorum, ac Mysteriorum causas *Ad altitudinem divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei suspendere.. quam temeraria inquisitione discutere*. Et cap. 21. *Illud absconditum est, cur antea, omnibus Gentibus prætermissis, unum populum sibi, quem ad veritatis cognitionem erudiret, excepit*. Et lib. 2. cap. 14. *Quoniam* (inquit) *etsi fuerunt ex alienigenis, quos temporibus legis veritas illustrare dignata sit; tamen tam pauci fuerunt, ut vix cognoscatur, an fuerint*. Hoc autem verum non esset, si tunc veritas dignata esset illustrare integras nationes Gentium; & maxime Gentem Sinicam multitudine cæteras forte superantem.

§. III.

Solvuntur quæ Obstare videntur.

XIV. Contra veritatem, tot testimoniis munitam, vix objici potest aliquid solidum.

Objiciunt tamen primo. *Psal.* 104, *v.* 22. dicitur Joseph constitutus a Pharaone: *Ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum, & senes ejus prudentiam doceret*. —— Melchisedech Abrahæ temporibus in urbe Salem *Sacerdos erat Dei altissimi* (Gen. 14. v. 18.) ergo saltem urbs Salem, quæ erat alienigena, idest, non de familia Thare, Deum verum colebat.

Tertio. Sybillæ, ut ex D. Th. 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. *ad* 3. diximus, de Christo prophetarunt.

Quarto. Eusebius, *lib. 6. Præparat. Evangelica, cap.* 10. scribit, suo tempore Brachmanes extitisse soli Deo attendentes. Ait enim: *Apud Indos, & Bactros multa sunt eorum millia, quos Brachmanes vocant. Ii tam Majorum, quam legum traditione, ab omni cæde, cultuque Simulacrorum abstinent, animantium nihil gustant . . . dumque uni Deo vacant, nullius umquam sceleris communione polluuntur*.

XV. Respondeo ad primum. Prudentiam, quam senes a Joseph doceri Pharao voluerat, fuisse œconomicam, & politicam; qui adversus famem, quæ vexarat Ægyptum, aliaque pericula, quibus Joseph consuluerat, Regnum suum præservaret in posterum: non vero prudentiam, seu, ut alii volunt, sapientiam cultum Dei respicientem. Quod indicant verba præcedentia: *Constituit eum dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ, ut erudiret &c.* Quare S. August. in dictum Psalm. num. 14. *Sed unde* (inquit) *fieri posset, ne vir sanctus unius Dei cultor, in Ægypto alendis tantummodo corporibus, & rebus tantum corporalibus esset intentus; & quo eos meliores redderet, curam non gereret animorum?* Cui respondet, Sacrum Scriptorem ea tantum retulisse, quæ ad finem historiæ pertinebant.

XVI. Ad secundum de Melchisedech, scribit Aug. *lib.* 1. *quæst. in Genes. q.* 72. a nonnullis dubitari, an fuerit homo, vel Angelus. Origenes, & Didymus, apud Hieronymum, *Epist.* 126. *ad ad Evagrium*, seu *Evangelium*, modo *inter Epist. criticas, t.* 1. *pag.* 570. senserunt, eum fuisse Angelum. Auctor *quæst. veteris, & novi Test.* (olim falso existimatus S. August.) *qu.* 109. contendit, Melchisedech fuisse Spiritum Sanctum. Catholica tamen veritas est, Melchisedechum verum hominum fuisse. Unde S. August. *l. de Hæres. c.* 34. Melchisedechianos recenset inter hæreticos, quod Melchisedech *Non hominem fuisse, sed virtutem Dei esse arbitrantur*. Firmato autem, Melchisedech hominem fuisse, senserunt aliqui, eum fuisse Sem filium Noe. Sed hæc opinio verisimilis non est. Partim, quia Palæstina, in qua Salem (sive fuerit oppidum quoddam, ut vult Hieronymus citatus, sive ipsa civitas, postea dicta Jerusalem, ut fert opinio communior) posita erat, non fuit occupata a filiis Sem, sed a filiis Cham, nimirum a Chananæis. Partim, quia nulla ratio suadet, Sem Sacerdotio functum fuisse extra suam familiam. Partim, quia Melchisedech describitur fuisse sine patre, sine matre, & sine genealogia, *Hebr.* 7. *v.* 3. quod de Sem dici nequit; cum Scriptura, tum in Genesi, tum in Paralipomenon ejus genealogiam describat. His pro eruditione præmissis.

Dico. Melchisedech fuisse alienigenam, gente Chananæum; sed hoc non obstante Dei altissimi cultorem, & Sacerdotem; qui Sacrificio panis, & vini, quod obtulit Abrahæ, & offerre consueverat, typus, & figura fuit Sacrificii incruenti Christi in Eucharistia, ut notant Cyprianus, *Epist.* 63. *ad Cæcilium*; & August. *l.* 16. *de Civit. Dei c.* 22. Ex hoc autem solum colligitur: aliquos privatos homines, extra Abrahæ familiam, fuisse veros Dei cultores (quod non negamus) non vero aliquam totam Gentem. Licet enim Melchisedech dicatur Rex illius Populi (qui tunc temporis erat modicus) non tamen dicitur illius Populi, aut Gentis Sacerdos: unde non sequitur, etiam Populum illum verum Deum coluisse.

XVII. Ad tertium dato (quod non pauci negant) Sybillas de Christo prophetasse; colligitur solum, privatas aliquas personas habuisse, ex Gentibus, revelationem de Christo: &, si velis, etiam ejus fidem, ut supra diximus cum S. Thom. 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. *ad* 3. Quamquam ex eo, quod Sybillæ prophetaverunt de Christo, non sequitur, eas, vel eos, quibus prophetabant, purum, ac sincerum cultum vero Deo exhibuisse, ac fidem in Christum habuisse: nam Balaam, & Caiphas prophetarunt de Christo, qui tamen fidem Christi non habebant. Erant ergo Prophetæ de Christo, sed non erant Prophetæ Christi. Sic inquit S. August. in expos. inchoata, Epist. ad Rom. *Fuerunt enim, & Prophetæ non ipsius, in quibus etiam aliqua inveniuntur, quæ de Christo audita cecinerunt, sicut de Sybilla dicitur*. Et lib. 18. de Civit. Dei, cap. 47. *Quapropter* (inquit) *quisquis alienigena, idest, non Israel progenitus, nec ab illo populo in canonem Sacrarum Litterarum receptus, legitur aliquid prophetasse de Christo; si in nostram notitiam venit, aut venerit, ad cumulum nobis commemorari potest: non quod necessarius sit, etiamsi desit; Sed quia non incongrue creditur, fuisse & in aliis Gentibus homines, quibus hoc Mysterium revelatum est, & qui hoc etiam prædicere impulsi sunt: sive participes ejusdem gratiæ fuerint, sive experiri, sed per malos Angelos docti sunt, quos etiam præsentem Christum, quem Judæi non agnoscebant, scimus fuisse confessos*.

XVIII. Ad quartum de Brachmanibus, dico, eos non fuisse aliquam unam Gentem, sed plurium Gentium Philosophos, ut refert Clemens Alexandrinus, *l.* 1. *Stromat.* vitam austeram, ac ab omni humana voluptate, ac deliciis alienam, & continentem profitens, nec aliorum Barbarorum impietatibus, saltem exterius, inquinatos. Leges, ac ritus mosaicis similes, aliaque

aliaque cum Judæis convenientia habuisse, scribit doctissimus Huetius. *Demonst. Evangelic. Proposit.* 4. *c.* 6. *n.* 1. & 2. Quamvis autem simulacra non colerent, non proinde arguitur, eos Idololatras, seu alicujus falsi Numinis adoratores non fuisse: sine Simulacris enim falsorum Numinum cultum cœpisse, alibi ostendi. Et scribit idem Eusebius, *l.* 9. *Præpar. Evang. c.* 6. Numa Romanis prohibuit, ne ullam imaginem in Templis erigerent: unde annis centum & septuaginta nullam imaginem, neque sculptam in Templis, Romani habuerunt. Quis autem dicet, eo tempore Romanos sua falsa Numina, licet sine Simulacris, non coluisse? Idem de Brachmanibus dico. Simulacra quidem non colebant, sed adorabant vel Cælum, vel stellas, vel aliud non verum Numen. Hæ autem voces: *Soli Deo attendentes*, exponendæ sunt de Deo, quem colebant; nimirum, intenti, ne quid agerent, quod suo inani Deo displiceret, & ab eo puniri possent.

Demum: dato Brachmanes verum agnovisse Deum, quem solo lumine naturæ multi Philosophorum cognoverunt: quia tamen, ut ait Apostolus, Rom. 1. *v.* 21. *Cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt, aut ei gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis*: ideo indignos se præbuerunt, ut lumine fidei, sine quo nullum est verum pietatis, & charitatis opus ad salutem, illustrarentur.

XIX. Objici potest secundo: Indignum videtur Deo, *Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire* (ut ait Apostolus, 1. *ad Timoth.* 2. *v.* 4.) quod per tot secula tot Gentes, ac Nationes in massa perditionis reliquerit.

Respondeo, hac objectione Sinarum etiam Advocatos premi. Nam dici potest, indignum Deo fuisse, qui omnes homines vult salvos fieri, relictis omnibus aliis Gentium Nationibus, solos Sinas fidei, & gratiæ suæ luce perfuderit. Respondeo igitur, quod, ut statuimus, *t.* 1. *in* 1. *p. tract. de Voluntate Dei, q.* 2. *dub.* 3. §. 5. nemini etiamsi infideli, & Barbaro deesse, aut defuisse umquam auxilium aliquod supernaturale, saltem remotum; cui, si obieem non poneret prava voluntate, alia ulteriora, & fortiora succederent: ita se gessisse Deum erga omnes Gentes. At quia *Evanuerunt in cogitationibus suis. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desiderio cordis eorum, in immunditiam &c.* ut ait Paulus, *Rom.* 1. *v.* 23. 24. *&c.* Cæterum tanta est Dei bonitas erga homines, ut si qui eorum fecissent, quod in se est, Dominus ei secundum suam misericordiam providisset, mittendo ei Prædicatorem fidei, sicut Petrum Cornelio, *Act.* 10. Macedonibus Paulum, ut habetur, *Act.* 16. Sed tamen hoc ipsum, quod aliqui faciunt quod in se est, convertendo se ad Deum, ex Deo est movente corda ipsorum ad bonum, Threnorum 5. *Converte nos Domine ad te, & convertemur*. Ita S. Th. *in Ep. ad Rom. c.* 10. *Lect.* 3. Sed hæc suis locis tractavimus. Hæc sufficiant de Gratia Capitis nostri pro mei Candidati instructione, & doctrinæ nostri Angelici Præceptoris, ab eodem Christo probatæ, declaratione &c.

TRACTATUS QUARTUS
DE SACRAMENTIS IN GENERALI.

Sacramentorum notitia omnibus, sive Christi Ministris, sive Christi Populo utilis, immo necessaria est. Illis quidem: nam cum Ecclesiastici ministerii præcipua pars sita sit in sacramentorum administratione; dicente Paulo, 1. Cor. 4. *v.* 1. *Sic nos existimet homo, ut Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei*: debeantque Fideles ad divina sacramenta rite & digne suscipienda adornare, plena sacramentorum notitia imbutos esse oportet. Isti autem: nam cum fidelis Populus per sacramentorum susceptionem pervenire debeat ad gratiam, & ad salutem; ad ea suscipienda mire excitatur, dum eorum admirabilem virtutem, efficaciam, ac utilitatem eximiam noverit. Quare mente tota huic Tractatui, & sequentibus bene addiscendis adlaborandum erit. Primo ergo de Sacramentis in generali: deinde de singulis in particulari sermo erit.

De Sacramentis ergo in generali octo sunt expendenda. Primo, essentia. Secundo, necessitas. Tertio, partes. Quarto, numerus, & ordo. Quinto, efficacia. Sexto, institutio. Septimo, Minister. Octavo, Ritus, & cæremoniæ.

QUÆSTIO I.

De Sacramentorum Essentia, & Necessitate.

Sacramentorum essentiam cum eorum necessitate conjungimus; quia sacramentorum essentia explicata, statim eorum necessitas ad salutem incipit apparere.

DUBIUM I.

Quid sit Sacramentum?

§. I.

Varia hujus Nominis Acceptiones.

I. Sacramenti nomen, a *Sacro* suam trahit originem, ac Etymologiam. Unde fit, quod ex varia relatione ad rem sacram, quam violare nefas est, varia oriatur sacramenti significatio. Primo ergo apud Veteres sacramentum sumebatur pro pignore, quod olim a litigantibus in loco sacro deponebatur, ea lege, ut illud amitteret, qui caderet lite: qui vero causam obtineret, illud recuperaret. Sic apud Varronem, *l.* 4. *de Lingua Latina*.

II. Secundo. Sacramentum sumebatur pro juramento, quo rem sacram, Deum scilicet, vocamus in testem. Sic usurpatur sacramenti nomen, nedum apud profanos Auctores, sed etiam in Jure Canonico, Causa 22. q. 4. cap. *Qui Sacramento*. Et hac de causa qui juramento rei militari nomen dabant, *Sacramentarii* dicebantur. In hoc sensu accipit nomen sacramenti Tertullianus cum, 1. *ad Martyres, c.* 3. dicit: *Vocati sumus ad militiam Dei vivi jam tunc, cum in sacramenti verba respondimus*. In quo sensu loquitur etiam, *l. de Spectaculis, c.* 24. & *l. de Corona Militis, c.* 3. & Isidorus, *l.* 9. *Originum, c.* 3. ubi inter militiæ partes primo loco recenset sacramentum, quo miles post electionem jurat, se a militia non recessurum.

III. Tertio. Sacramentum sumitur pro re secreta, quæ quasi sacra custodiri debet. Sic, *Tob.* 12. *v.* 7. dicit Angelus Raphael: *Sacramentum Regis abscondere bonum est*.

IV. Usu tamen sacrarum Scripturarum sacramenti nomen usurpatur, primo: pro re aliqua arcana, & sublimi: sic Mysteria fidei nostræ, quia arcana, & sublimia, sacramenta dicuntur. Unde, Sap. 2. *v.* 22. *Nescierunt sacramenta Dei*. Et 1. *ad Timoth.* 3. *v.* 16. Paulus vocat Incarnationem *Magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne*. Et S. Ambrosius l. de Incarnatione sic inscripsit: *Liber de Incarnationis Domini Sacramento* —— Secundo pro signo rei sacræ: Unde August. *Ep.* 5. modo 138. ad Marcellinum. *Signa* (inquit) *cum ad res divinas pertinent, sacramenta appellantur*. Aliquando etiam pro signo rei sacræ, non cujuscumque, sed hominem Deo consecrantis, & initiantis: & hæc est propria sacramenti acceptio, & ea de qua Theologi Catholici in præsens disputant.

V. Dico igitur. Sacramenti nomen, ut a Theologis in hoc tractatu usurpatur, est; esse signum rei sacræ hominem Deo consecrantis, & initiantis. Ita eum accepit Theologorum parens Augustinus, *lib.* 15. *de Civit. Dei c.* 26. ubi ostium in latere Arcæ Noemicæ apertum comparans Christi lateri, quod lancea aperuit, ait: *Et quod ostium in latere accepit; profecto illud est vulnus, quando latus Crucifixi lancea perforatum est: hac quippe ad illum venientes ingrediuntur; quia inde sacramenta manarunt, quibus credentes initiantur*. Et Fidelis ejus discipulus S. Thom. 1. 2. *q.* 102. *art.* 5. *Sacramenta* (inquit) *proprie dicebantur illa, qua adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei*.

VI. Non placet tamen modernis Sectariis, Melanctoni, Carlostadio, Zuinglio, aliisque similis furfuris hæc sacramenti nominis usurpatio; immo & ipsum displicet sacramenti nomen, ut Christianæ Religionis Mysteria, nempe, Baptismus, Eucharistia, Ordo, & si quid aliud apud ipsos est, exlicentur. Magis (quia suæ doctrinæ consonum, ut videbitur) purum nomen *Signi* eis arridet: unde suos Tractatus de sacramentis inscribere solent, de *Signis*, seu de *Symbolis*. Ajunt enim, nullibi reperiri in sacris Codicibus sacramenti nomen, prout nunc a Scolasticis usurpatur, nempe, pro signo rei sacræ, quæ homines sanctificet.

VII. Sed contra istos sic arguo. Ea nomina retinere debemus, quibus Ecclesia a sui exordio ad hæc usque tempora usa est, ut doceret populum fidei nostræ Mysteria; & hæc velle immutare, non minus absurdum esset, quam velle immutare nomina, quæ in idiomate latino, vel gallico hactenus in usu fuere: atqui Ecclesia a sui exordio, ad exprimenda ea, quibus Deo sacramur, justificamur, nomine Sacramenti usa fuit: ut videre est apud Tertullianum, *lib. de Præscr. adversus hæreticos, cap.* 40. Cyprianum, *Epist.* 75. ubi Baptismum vocat *Baptismi sacramentum*. Apud S. Aug. *Epist.* 118. modo 54. *ad Januarium, cap.* 3. ubi Eucharistiam vocat *Saluberrimum Sacramentum*, quod in suis, contra Donatistas libris de Baptismo, Augustinus passim usurpat. Et tandem apud S. Gregorium, qui librum, in quo ritus administrandorum sacramentorum tradit, *Sacramentarium* inscripsit.

Nec quod in hoc sensu in sacris Codicibus hoc nomen non inveniatur, obest. Quis enim umquam Scripturas evolvens reperit nomina *Trinitatis, Consubstantialis, Ingeniti, Incarnationis, Eucharistia*: quæ tamen, quia usu Ecclesiæ recepta sunt, etiam a præfatis Sectariis recipiuntur? Non ergo est cur illis stomacho sit *Sacramenti* nomen adhibere, quamvis in sensu Ecclesiæ in Scripturis non legeretur: cum tamen legatur, *Ephes.* 5. *v.* 32. ubi de Matrimonio dicitur: *Sacramentum hoc magnum est*. Quia nimirum signum est spiritualis conjugii Christi cum Ecclesia. Sed nominis quæstione relicta, veniamus ad rem.

§. II.